

РЕЦЕНЗИЯ

на

участниците в конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент” по научно направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата /Социология, Етносоциология/, за нуждите на ВСУ „Черноризец Храбър”

Рецензент: проф. д.пс.н. Людмил Георгиев

На обявения в Държавен вестник, бр. 103 от 23.12.2012 год., конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент” по научно направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата /Социология, Етносоциология/, документи е подал един-единствен кандидат – гл. ас. д-р Мария Петрова. Веднага трябва да подчертая, че на всички етапи на процедурата по конкурса са спазени законовите изисквания, което значи, че от чисто формална гледна точка конкурсът е напълно редовен.

Гл. ас. д-р Мария Петрова участва в конкурса с една самостоятелна монография, две учебни пособия – едно самостоятелно и едно в съавторство, една студия в съавторство, шест статии, от които една в съавторство, и дванадесет научни доклада, от които един в електронен вид на 12-тия Световен конгрес по психология в Истанбул от 2011 год. Представената творческа продукция на кандидатката са текстове, които са публикувани след получаването на научната и образователна степен „Доктор” през 2011 год. Очевидно е, що се отнася до количествените параметри на научната продукция на гл. ас. д-р Мария Петрова, че те са достатъчни за желаната от нея хабилитация. Изпреварвайки изводите бих могъл съвсем спокойно да споделя, че същото се отнася и до качествените характеристики на рецензираните публикации.

Основните области на научно-изследователските интереси на кандидатката са свързани с проблемите на идентичността – етническата,

националната, икономическата, а също така различните предизвикателства пред националната психика от гледна точка на присъединяването на страната към Европейския съюз, свързаните с него процеси на европейска интеграция и формирането на наднационална, европейска идентичност. Към тези проблемни области би следвало да добавя и ролята на нашата интелигенция относно формирането на съвременната национална идентичност, социалните параметри на работата с малцинства и групи в неравностойно положение, рисковите фактори на самото им присъствие в съвременното българско общество и актуалната визия за устойчивото развитие като идея на новата модерност. В студиите, статиите и докладите, в които кандидатката дискутира тези проблеми, ясно проличават нейната обща, социологическа и изследователска култура, а също така и елегантния, но в същото време и категоричен начин, чрез който тя представя и доказва собствените си тези и позиции.

Не бих пропуснал да отбележа и достойнствата на самостоятелното учебно помагало „Въведение в социологията” /2012/, в което гл. ас. д-р Мария Петрова реализира твърде успешно намерението си да представи в систематичен вид основните проблемни области на съвременната обща социология. Съгласно класическите изисквания към подобен вид текст, кандидатката закономерно се спира на историческите и цивилизационните условия за възникването и развитието на самостоятелната научна област, наречена социология. Прегледът на класическите социологически теории и подходи не е самоцелен, тъй като чрез него се осъществява елегантен преход към модерните изследователски области на съвременната социология, тези за социалното формиране и развитие на личността, факторите и институциите, реализиращи процеса на социализация, взаимната детерминираност на социалните процеси, както и проблемите на социалната диференциация, социалната стратификация, социалното неравенство, социалната мобилност и социалната промяна. От твърде

съществено значение е и проблематизираната връзка между обществото и културата, един от основните акценти на съвременната социология, ако щете и психология или крос-културна психология. Това обстоятелство е логично следствие от факта, че почти през целия ХХ-ти век културата е пренебрегвана като методологически принцип и обяснителен модел в социологическите и психологическите теории и концепции. Спирам се по-обстойно на тази публикация, защото чрез нея гл. ас. д-р Мария Петрова може и да цели да представи истинската същност на социологическата наука пред студентите, но текстът би трябвало да заинтригува и по-широк кръг читатели, за които, за съжаление, през последните петнадесетина години в България социологията се асоциира единствено с рейтинги, предизборни прогнози и екзитпол. В тази връзка считам, че това е и един от основните приноси на кандидатката – опита за възвръщане на достойното място на социологията в системата на науките в България, защото за социологията в християнската цивилизация извън нашата страна този проблем изобщо не съществува.

Безспорно е, че с основна тежест в научното творчество на гл. ас. д-р Мария Петрова е монографията ѝ „Етничност и етническа идентичност” /2012/. Тя е посветена на една колкото модерна, толкова и многопластова проблематика, към която подчертан изследователски интерес проявяват цяла поредица от научни области – психология, социология, културология, история, културна антропология, политология и т.н. Казвам това, защото един изследовател би трябвало да има не само творческа смелост, но и солидни мултидисциплинарни познания, за да навлезе, да интерпретира и да представи собствена визия за тази твърде дискутируема поради своята актуалност проблемна област, и то не само в научните среди. На практика, в монографията си авторката отива отвъд формулираната от нея начална теза, че етническата идентичност е реална и действена сила в съвременния социален и социално-психологически свят. С интерпретацията на основни

за темата понятия като етничност, етническа идентичност и етническо, кандидатката прави сполучлив опит ясно да разграничи съдържанията, които различните подходи влагат в тези термини, за да постави необходимостта от безконфликтната им употреба, независимо от научните предпочитания и профили на изследователите. Дефинирането на етническото както пласт от индивидуалните характери на членовете на общността вероятно е интересен римейк на теорията за базовата личност на Ейбрахам Кардинър и на Ралф Линтън за модалната личност, но освен като индивидуален идентификационен факт, етническото е и общностен феномен, който регулира мисленето и поведението на членовете на съответната етническа общност.

Преди тринадесет години си позволих да въведа понятието „етническа личност“, дефинирано в качеството му на първото индивидуално психично образувание, формирано не чрез някакъв личностен избор, а под регулативното влияние на етническата общност, която по този начин просто „изпълнява задачата си“ да се възпроизвежда. В този смисъл съм съгласен с кандидатката, че по-нататък етническата идентичност присъства в явен или латентен вид при тези субекти, или казано на психологически език, етническата личност регулира мисленето и поведението на зрялата личност макар и по често на несъзнавано психично ниво.

Що се отнася до етничността, разбираана в модерните изследвания върху тази проблематика повече като социологическо, културологическо и антропологическо понятие, авторката вижда нейните проявления в начина на живот на хората във функциите ѝ на ценностно и смислово подреден хоризонт. Тази интерпретация дава възможност на гл. ас. д-р Мария Петрова да разглежда етничността едновременно като диференцираща за различните етнически общности характеристика, но заедно с това и като

предпоставка различieto и другостта да се проявяват като солидарност, взаимно признаване и толерантност.

Към казаното дотук искам да обърна внимание и на друга, твърде актуална за съвременния свят проблематика, на която авторката отдава значимото – етническата конфликтност. Д-р Мария Петрова предлага интерпретация на базата на връзката между етническата идентичност и етническите конфликти, т.е. дефинирането на различieto като обективна предпоставка за появата и развитието на етническата конфликтност. Изводът на кандидатката, че етническата идентичност и етническите конфликти структурират социалната реалност и поведението на хората, ме провокират да ѝ споделя едно на пръв поглед стряскащо предложение. За какво става дума?

С бума на крос-културната психология в края на 90-те години на ХХ-ти век и особено през първото десетилетие на ХХI- век, а заедно с това и методологическото регламентиране на културата като обяснителен модел и в другите социални и хуманитарни науки, става все по-очевидно, че старият теоретичен конструкт „социална среда” няма своя практически еквивалент. Или казано направо, социална среда изобщо няма, защото тя винаги и навсякъде е тотално културно детерминирана, т.е., когато говорим за всяка една конкретна „социална среда”, да имаме предвид, че всъщност става дума за културна среда.

Кандидатката завършва монографията си със споделянето на резултати от собствено, макар и непредставително емпирично изследване, отнасящо се до характеристиките на етническата идентичност в трите основни етнически общности в страната – българи, турци и роми. Тук са представени интересни изводи, които всъщност се припокриват до голяма степен и с подобни резултати от други, представителни за страната емпирични изследвания.

Едно от важните изисквания към рецензирането на дисертации и хабилитационни конкурси се свежда до степента на съответствие между представите на рецензента и кандидата за неговите научни приноси. В случая мога да кажа, че подобно съвпадение е налице.

В заключение, имайки предвид безспорните изследователски и творчески качества на гл. ас. д-р Мария Петрова, нейната богата обща и научна култура, си позволявам убедено да препоръчам на уважаемото жури да даде на кандидатката академичната длъжност „доцент” по научно направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата /Социология, Етносоциология/. Считам, че това ще бъде справедлива оценка за една качествена научна продукция, а заедно с това и морален стимул д-р Мария Петрова да продължи с още по-голяма увереност своите изследователски търсения.

13.03.2012 год.

С о ф и я

Рецензент:

/проф. д.пс.н. Людмил Георгиев/